

Список використаних джерел

1. Вступне слово Прем'єр-міністра України Миколи Азарова на засіданні Уряду 12 вересня 2012 р. [Електронний ресурс] // Урядовий веб-портал. – 2012. – 12 верес. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245576563&cat_id=244823857
2. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010–2014 роки [Електронний ресурс] // Президент України : офіц. інтернет-представництво. – 2012. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf. – 87 с.
3. Методичні рекомендації визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах [Електронний ресурс] : Наказ М-ва соц. політики України від 15 жовт. 2012 р. № 648 // М-во соц. політики України : офіц. інтернет-представництво. – Режим доступу : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=145770&cat_id=102037
4. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні : аналітична доповідь. – К. : Нац. ін-т стратег. дослідж., 2012. – 54 с.
5. Про схвалення Концепції реформування системи соціальних послуг : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 квіт. 2007 р. № 178-р (втратило чинність на підставі Розпорядження КМ № 556-р від 8 серп. 2012 р.) // Офіц. вісн. України. – 2007. – 27 квіт. (№ 28). – С. 69. – Ст. 1122.
6. Про соціальні послуги : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 966-IV (із змінами, внесен. згідно із 8 законами у 2004-2012 рр.) // Офіц. вісн. України. – 2003. – 1 серп. (№ 29). – С. 52. – Ст. 1435.
7. Про схвалення Стратегії реформування системи надання соціальних послуг : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 серп. 2012 р. № 556-р. // Офіц. вісн. України. – 2012. – 20 серп. (№ 61). – С. 71. – Ст. 2482.
8. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. – К. : Центр громад. експертизи, 2009. – 104 с.

Василь Купрійчук,

кандидат наук з державного управління,

докторант кафедри соціальної

і гуманітарної політики НАДУ

Державне управління у галузі освіти Західноукраїнської Народної Республіки (листопад 1918 – 1919 рік)

У статті розглянуто державно-управлінські процеси в галузі освіти Західноукраїнської Народної Республіки. Аналізуються етапи становлення національного шкільництва, основні законодавчі акти УНРади, акцентується увага на необхідності творчого використання тодішнього досвіду в сьогоденній освітній практиці.

Ключові слова: державне управління, національна освіта, навчальні заклади, Західноукраїнська Народна Республіка, Державний Секретаріат освіти і віросповідань.

The article reviews the state-management processes in education West Ukrainian People's Republic. Analyzed stages of national schooling, basic legislation UNRady, focuses on the need for creative use of then experience the present-day educational practice.

Key words: public administration, national education, schools, Western People's Republic State Secretariat for Education and creeds.

Постановка проблеми. Розбудова незалежної Української держави неможлива без ґрунтового розвитку духовного життя суспільства, конструктивної гуманітарної політики, яка базувалася б на критичному освоєнні відповідного історичного досвіду. В цьому контексті теоретичний і практичний інтерес становить політико-управлінська діяльність Української держави у 1917–1920 рр., спрямована на розвиток національної освіти як базової складової гуманітарної сфери.

Зі створенням на західноукраїнських землях Української Національної Ради (далі УНРада) в жовтні 1918 р. береться курс на відродження національної освіти, а саме: повну українізацію школи, видання шкільних підручників, одержавлення українських гімназій, створення Державного Секретаріату освіти і віросповідань тощо. Величезну роль у цьому процесі відіграла шкільна освіта як чинник розвитку державотворчих процесів, яка, власне, і проводила роботу, пов'язану з ліквідацією неписьменності серед дорослого населення.

Нині, коли в українській середній школі відбувається реформування, питання, що стосуються історії розвитку державного управління шкільною освітою, набувають особливого значення. Для збереження самобутності нації, формування національної самосвідомості, підвищення престижності української освіти суспільство не може ігнорувати досвід, що накопичувався віками, виборюючи право на існування української національної школи.

Сьогодні в нових політичних і наукових умовах, які характеризуються, насамперед, демократією, свободою від ідеологічної заангажованості, для науковців відкривається можливість по-новому розглянути спробу українців на початку ХХ ст. відновити свою державу, заявити про себе як про націю політичну, самодостатню, щоб по-своєму організувати власне життя. Вивчення державно-управлінської діяльності Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) у галузі духовного відродження, зокрема в освітянській сфері, сприятиме пізнанню в цілому історичного досвіду розв'язання гуманітарних проблем Українською державою в процесі національно-демократичної революції 1917–1920 рр. [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження діяльності органів державної влади ЗУНР в окремих галузях політичного та культурно-освітнього життя можна поділити на три періоди: перший – довоєнний (до Другої світової війни), який в основному вивчали дослідники, що були учасниками цих подій; другий – післявоєнний (який досліджували радянські

та українські зарубіжні вчені); третій – сучасний, який розпочався з 1989 р. У перший період над цією проблемою працювали: К.Левицький “Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914 рр.”; “Історія визвольних змагань галицьких українців з часів світової війни 1914–1918 рр.”; М.Чубатий “Державний лад на Західній Області Української Народної Республіки”; М.Лозинський “Галичина в 1918–1920 рр.”; М.Грушевський “На порозі нової України”; Д.Дорошенко “Мої спомини про недавнє минуле”; І.Крип’якевич, Б.Гнатевич та ін. “Історія українського війська” та ін., у післявоєнний період – М.Стахів “Західна Україна”, С.Ярославин “Визвольна боротьба на Західноукраїнських землях у 1918–1923 рр.”; Ю.Сливка “Боротьба трудящих Східної Галичини проти іноземного поневолення” та ін.

В останні десятиліття певні аспекти цієї проблеми знайшли відображення в роботах вітчизняних науковців: В.Андрущенко, А.Алексюка, В.Бондара, М.Дмитриченко, С.Майбороди, В.Козакова, К.Корсака, В.Кременя, Ю.Чернецького, Г.Щокіна, Т.Яценко та ін.

На сучасному етапі питання щодо різних складових теорії та історії державного управління гуманітарною сферою висвітлюються в працях дослідників: В.Авер’янова, В.Трощинського, В.Лугового, П.Ситника, В.Скуратівського, В.Князева, С.Крисюка, І.Кураса, Б.Гаєвського В.Майбороди, В.Маслова, І.Надольного, Н.Нижник, П.Надолішнього, В.Рижих, І.Розпуценка, В.Бикова, М.Кравченко, Н.Ярош, В.Карлової та ін. У своїх працях науковці розкривають сутність та основні тенденції розвитку державного управління соціогуманітарною сферою, досліджують процеси децентралізації в ній, роль і місце громадськості в управлінні освітою, аналізують базові принципи гуманітарної політики Української держави та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. У наукових дослідженнях зазначених авторів багато зроблено для напрацювання теоретичного, методологічного й емпіричного базису з розвитку освіти. Водночас вплив різноманітних контекстів на аналіз розвитку державного управління системою освіти в період створення Західноукраїнської Народної Республіки потребує більшої уваги вітчизняних науковців, оскільки це диктується динамікою суспільних перетворень в Україні, потребою в творчому використанні наявного історичного досвіду.

Мета статті – проаналізувати шляхи і особливості становлення й розвитку системи державного управління освітою Західноукраїнської Народної Республіки (листопад 1918–1919 рр.).

Виклад основного матеріалу. Перед розпадом Австро-Угорщини аналогічно іншим народам імперії українці вже були підготовлені до конструктивної діяльності в усіх галузях державно-політичного життя своєї країни. Новоутворена держава – Західноукраїнська Народна Республіка – за прикладом інших народів Європи відразу ж створила власні законодавчі та виконавчі органи влади, правоохоронні органи та збройні сили. Водночас

парламентом ЗУНР – Українською Національною Радою та урядом – Державним Секретаріатом – було прийнято низку законів і розпоряджень, які регламентували діяльність державного управління в гуманітарній сфері, зокрема в галузі освіти [2].

ЗУНР упродовж усього свого існування серед основних питань державної політики велику увагу звертала на становлення національної школи. 6 листопада 1918 р. УНРадою був створений Державний Секретаріат освіти і віросповідань, який очолив професор О.Барвінський, після переїзду уряду до Станіслава – доктор А.Артимович, а з 17 квітня 1919 р. – А.Крушельницький. Основні державні рішення щодо організації державного управління в системі освіти були прийняті урядом після проголошення Акта про Злуку ЗУНР і УНР в єдину соборну Українську Народну Республіку 22 січня 1919 р. Серед основних державно-управлінських питань, які розглядав секретаріат, було забезпечення нормального функціонування навчальних закладів, підготовка реформи шкільництва, охоплення молоді навчанням у середніх та фахових школах, полегшення матеріального становища учителя [3].

У лютому 1919 р. у Станіславі розпочав роботу з'їзд представників народного учительства Західної України, на якому були розглянуті питання про організацію народного шкільництва і прийнято низку резолюцій, серед яких: проголошення школи державною інституцією, зарахування народних учителів до державних службовців, відлучення школи від політичних властей, відкриття українських університетів та ін. Після ухвалення рішень з'їздом був прийнятий УНРадою ЗУНР Закон “Про основи шкільництва”, який установив найважливіші засади освітньої політики держави, що полягали в запровадженні обов'язкового вивчення української мови в усіх навчальних закладах держави, організації достатньої кількості шкіл для національних меншин, створенні передумов для функціонування приватного шкільництва, надання вчителям статусу державних службовців, що суттєво підвищувало їхнє становище в суспільстві [4].

За розпорядженням Державного Секретаріату освіти і віросповідань “У справі тимчасових змін научних планів” передбачалося замінити обов'язкове вивчення польської та німецької мов на українську. Польська мова залишалась у середніх школах як факультативний предмет. У всіх державних і приватних школах з недержавною мовою навчання вводилась українська мова як навчальний предмет. У початкових школах українська мова була обов'язковою з третього року навчання, а в школах іншого типу – з першого. Навчальна програма з історії і географії в усіх школах незалежно від мови навчання базувалася на історії та географії України і в зв'язку з ними – на історії інших земель, заселених слов'янськими народами.

Іншим розпорядженням від 30 березня 1919 р. “В справі польської і німецької мови” Державний Секретаріат дозволив у школах з українською мовою навчання на прохання батьків вивчати, починаючи з третього гімна-

зійного класу, польську і німецьку мови як факультативні предмети по дві години на тиждень. У міру потреби єврейська мова та історія могли викладатися як обов'язкові предмети. Крім чітких вказівок для вже діючих державних та приватних навчальних закладів, у "Розпорядку Державного Секретаріату освіти і віросповідань про приватні школи" були чітко регламентовані умови, за яких владні інституції давали дозвіл на відкриття приватних освітніх установ:

- директор і вчителі повинні отримати українське громадянство;
- організація школи мусить у загальних рисах відповідати організації державних шкіл того самого типу;
- навчальний заклад повинен виконувати всі розпорядження органів державної влади ЗУНР [5].

Чимало законодавчих актів були спрямовані на підвищення соціального та матеріального становища вчителів початкових і середніх шкіл, без чого був неможливим належний рівень освіти та виховання національно свідомих громадян ЗУНР. Закон "Про заробітну плату вчителів" та Резолюція УНРади "Про підвищення зарплати учителям середніх шкіл" встановили значно вищі розміри платні вчителям. Передбачалося, що найменша винагорода вчителя народної школи становитиме 1200 корон на рік, а вчителя середнього навчального закладу – 2000 корон щороку. Крім того, було підвищено пенсії вчителям, вдовам та сиротам освітян, запроваджено додаткові грошові виплати, оскільки інфляція дуже швидко знецінювала реальну вартість заробітної платні вчителя [6].

Підкреслюючи необхідність проведення спрямованих на перспективу реформ, уряд ЗУНР прийняв рішення про утворення комісії, яка мала розробити єдину концепцію реформування національної освіти. Під керівництвом відомого українського художника і педагога Петра Холодного робота над "Проектом єдиної школи на Україні" тривала досить довго і лише за часів Директорії була остаточно завершена. Розроблений законопроект мав чотири розділи: I – "Загальна частина", II – "Роль науки, релігії, мистецтва, руханки та розвинення громадського чуття у виховальній школі", III і IV розділи присвячені викладу змісту навчальних планів і програм єдиної загальноосвітньої школи. Однак евакуація Директорії, встановлення в Україні радянської влади не дали можливість довести працю до кінця, а тим більше – втілити її в життя [7].

ЗУНР зробила певний внесок також у розробку "Статуту єдиної школи в УНР" – ще один документ, розробка якого була завершена за часів Директорії. Він регламентував багатогранну діяльність української школи, визначав її завдання, права та обов'язки, а також правові норми діяльності педагогічної ради й адміністрації, учителів, вихователів, обслуговуючого персоналу та учнів. У 70 пунктах статуту визначалися основні правові засади житте-

діяльності реформованої освіти. Передбачалося, що єдина школа буде дванадцятирічною і поділятиметься на три ступені: перший (початкова основна школа) (1–4-й класи), другий (старша основна школа) – (5–8-й класи) і третій (колегії) – (9–12-й класи) [8].

Незважаючи на складні політичні та військові умови діяльності ЗУНР, Державний Секретаріат та органи місцевого самоврядування доклали чимало зусиль для забезпечення державного управління щодо нормального функціонування навчальних закладів у державі. Продовжувався навчальний процес у народних школах, проводилася підготовка до випускних іспитів за 1918/19 навчальний рік, значна увага приділялася підготовці до нового навчального року. Стараннями уряду були створені кваліфікаційні комісії для вчителів зі складання кваліфікаційних іспитів, які також полегшили вимоги до вступників учительських семінарій. Ці та інші державно-управлінські заходи, з одного боку, сприяли належній організації навчального процесу в школах, а з другого, були спрямовані на підготовку необхідної кількості освітян. Слід зазначити, що у багатьох навчальних закладах відчувалася гостра потреба у вчителях, оскільки польські вчителі відмовлялися складати присягу на вірність новоствореній Українській державі та залишали свої робочі місця [9].

На території ЗУНР діяли українські гімназії в Бережанах, Дрогобичі, Золочеві, Самборі, Станіславі, Сокалі, Стрию, Тернополі (відкрита у 1898 р.), працювали учительські семінарії у Бережанах, Коломиї, Самборі, Сокалі, Станіславі, Тернополі та інших містах. Щоб змінити стан справ на краще з їх фінансуванням, уряд ЗУНР прийняв постанову про одержавлення приватних шкіл, власники яких дадуть на це згоду. Крім того, необхідно було скласти перелік усього шкільного майна та приладдя, яке колишні власники передавали на баланс держави, і подати точні дані про час створення гімназії, кількість класів та учнів, що навчалися в навчальному закладі, їхню національність і віросповідання; інформацію про вчителів, їх кваліфікацію, навчальне навантаження. Власники приватних українських гімназій та учительських семінарій погодилися на такі умови, що дало змогу суттєво збільшити кількість державних україномовних навчальних закладів порівняно з довоєнним часом. Усього в ЗУНР діяло 20 українських гімназій, 3 реальні школи та 7 учительських семінарій [10].

Згідно з розпорядженням про приватні навчальні заклади школи такого типу, що не отримали від секретаріату освіти дозволу на проведення навчання, закривалися. Могли функціонувати лише ті з них, де керівництво та вчителі зобов'язалися виконувати державні закони і розпорядження. На підставі цього розпорядження було відкрито 4 єврейські й одну німецьку гімназію.

Щоб забезпечити комплектування учнями середніх і фахових шкіл, урядом ЗУНР було прийнято рішення про тримісячні підготовчі курси, які

мали охопити значну частину селянських дітей. З цього приводу Державний Секретаріат звернувся з проханням до вчителів, духовенства, свідомих селян і робітників, щоб з кожного села відправили хоча б троє дітей на підготовчі курси, робота яких розпочнеться з 1 травня 1919 р. у кожному повітовому місті держави. Таке навчання було вкрай необхідним, оскільки народна школа не забезпечувала достатньої підготовки для вступу до навчальних закладів вищого рівня. Планували, що після закінчення курсів учні в наступному навчальному році навчатимуться відповідно до своїх здібностей у гімназіях та фахових школах [11].

Таким чином, органами державної влади ЗУНР було зроблено чимало для належної організації державного управління в системі освіти. Насамперед цьому сприяли закони УНРади та розпорядження Державного Секретаріату, спрямовані на українізацію навчальних закладів, одержавлення приватних гімназій і вчительських семінарій, підвищення якості викладання окремих предметів, вирішення матеріальних проблем вчителів, забезпечення шкіл необхідною кількістю вчителів тощо.

Висновки. Історичний досвід діяльності державного управління Західноукраїнської Народної Республіки в галузі освіти (листопад 1918–1919 рр.) має велике як теоретико-пізнавальне, так і практичне значення. Саме в ці роки було створено політико-правову базу розвитку гуманітарної сфери і на її основі засновано державну національну систему освіти. З огляду на це сьогодні слід глибоко аналізувати і враховувати як позитивний досвід, так і помилки, яких необхідно уникати у розбудові сучасної України. Слід завжди пам'ятати, що незалежність України без всебічного розвитку державного управління системою освіти і належної конструктивної політики у цій сфері неможлива.

Напрями подальших наукових розвідок полягають у поглибленому вивченні та виробленні конкретних пропозицій щодо шляхів упровадження державно-управлінського досвіду у галузі освіти в період Західноукраїнської Народної Республіки (листопад 1918–1919 рр.) у практику сучасних державотворчих процесів в Україні.

Список використаних джерел

1. *Павлишин О.* Соціально-політичний портрет українського проводу Галичини та Буковини в революції 1918–1919 років / О. Павлишин // Україна модерна. – Львів : [б. в.], 2000. – Ч. 4-5. – С. 187-245.
2. *Західно-Українська народна республіка 1918–1923.* Документи і матеріали. Т. 2.– Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2003. – С. 220.
3. *Альманах Станиславівської Землі : збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини / ред.-упоряд. Б. Кравців.* – Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен : [б. в.], 1975. – XV+959 с.
4. *З'їзд народного учительства Західної України // Републіка.* – 1919. – 5 лют.

5. Заряджене Державного Секретаріату освіти і віросповідань в справі тимчасових змін научних плянів // Вісн. Держ. Секретаріату освіти і віросповідань. – 1919. – Ч. 1. – Березень. – С. 8.

6. *Боровик А.* Розробка теоретичних основ реформування загальноосвітньої школи в Україні за часів Української революції (1917–1920 рр.) / А. Боровик // Сіверян. літопис. – № 1. – С. 5.

7. *Ступарик Б.* Шкільництво Галичини (1772–1939 рр.) / Б. Ступарик. – Івано-Франківськ : Плай, 1994. – С. 114.

8. Статут єдиної школи в УНР // Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 2582, Оп. 2. – Спр. 114. – Арк. 136.

9. Західно-Українська народна республіка 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2001. – 584 с.

10. *Великочий В.* Джерела до вивчення державного будівництва в ЗУНР / В. Великочий. – Івано-Франківськ, 2003. – 608 с.

11. *Кугутяк М.* Історія української націонал-демократії (1918–1929) / М. Кугутяк. – Т. 1. – Київ – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – 536 с.

Наталія Голобор,
*аспірант кафедри соціальної
і гуманітарної політики НАДУ*

Державна політика у сфері формування та розвитку освітньо-фахового потенціалу державно-управлінських кадрів в Україні

У статті розглянуто та проаналізовано сутність та особливості державної політики у сфері формування та розвитку освітньо-фахового потенціалу державно-управлінських кадрів в Україні.

Ключові слова: освітньо-фаховий потенціал, державне управління, кадрова політика, державно-управлінські кадри.

The article considers the content and the main characteristic features of public administration in the sphere of formation and development of social and professional potential of public administrative personnel in Ukraine.

Key words: social and professional potential, public administration, personnel policy, public administrative personnel.

Постановка проблеми. Одним з пріоритетних завдань держави у сфері формування та розвитку освітньо-фахового потенціалу державно-управлінських кадрів в Україні є формування і реалізація ефективної державної кадрової політики, яка б була ідентична рівню її національного розвитку, і, таким чином, дала змогу протистояти їй сучасним викликам глобалізації. Остання створює реальні ризики для функціонування національної системи кадрової політики України, адже з боку економічно розвинених держав декларуються